

**ALTAN
TEKGÜL**

**BATI
DEMOKRASİLERİNDE
DEĞİŞEN SEÇMEN
TERCİHLERİ**

Batı Demokrasilerinde Değişen Seçmen Tercihleri

Altan Tekgül

Seçmen dinamikleri dünyanın her yerinde çeşitli faktörlere bağlı olarak değişir. Siyasi partiler seçmen psikolojisini anlayabilmek için birçok araştırmalar yapıyor, hitap ettikleri kitlenin gelir düzeyinden eğitim seviyesine kadar geniş analizlerden sonra kendilerine bir yol çiziyor. Bu yüzden seçmen dinamikleri dünyanın her yerinde çok önemli. Kısaca, politik arzın sahibi siyasi partiler, politik piyasadaki politik talebe yanıt vermeye çalışıyor.

Son yıllarda gerek batı demokrasilerinde gerekse Türkiye’de politik arzın arttığını söylemek mümkün. Bu arz artışının en görünür örnekleri Batı’da 1970’lerden itibaren göçmen karşıtı partilerin, 1980’lerden itibaren yeşil partilerin kurulmasıdır. Fakat bu arzın hangi seçmen gruplarında talep oluşturduğu hep dinamik ve değişken. Zira politik talep çok daha katmanlı bir yapıda. Seçmen grupları; eğitim seviyesi, gelir, dindarlık, cinsiyet, yaş gibi birçok sosyoekonomik farklılıkla birbirlerinden ayrılır. Bu sebeple, bir seçmen grubundaki politik talebe cevap veren bir partinin, bir başka seçmen grubundaki politik talebe hiç hitap etmemesi mümkündür.

Hele de bazen bir sosyoekonomik grubun neredeyse toptan eğilim değiştirmesi işleri daha ilginç yapıyor. Konuyla ilgili, 2020 yılında ünlü ekonomist Thomas Piketty, Amory Gethin ve Clara Martinez-Toledano’nun kaleme aldığı ciddi bir makale var. Toplamda 21 Batı ülkesindeki seçmen grupları tercihlerinin İkinci Dünya Savaşı sonrası hangi yöne evrildiğini çok detaylıca ele almışlar. Temel bulguları ise şu: Eskiden yüksek eğitim düzeyine sahip seçmen sağ partilere oy verirken artık sol partilere oy veriyor!

Eğitimin dönüşen rolü

Makalenin adı “Brahman Sol’a Karşı Tüccar Sağ, 21 Batı Demokrasisinde Değişen Politik Ayrımlar^[1]”. Başlık, meşhur Hindu Kast Sistemi’ne atıf yapıyor. Sistemde en tepedekiler iki gruptan oluşuyor. Biri rahipler ve entelektüellerden oluşan Brahmanlar ile Kşatriyalar ve tüccarlardan oluşan Vaişyalar. Makalenin bulgularına baktığımızda isim seçimi muazzam.

Piketty ve meslektaşlarının incelemesine göre savaş sonrası dönemde sol partiler (sosyal demokrat, sosyalist, komünist), düşük gelirli ve düşük eğitim seviyesindeki seçmenlerden oy almaktayken sağ partiler(Hristiyan demokrat, liberal demokrat, muhafazakâr) yüksek gelirli ve yüksek eğitim seviyesindeki partilerden oy alıyor.

2010’lu yıllara gelindiğinde bu eğilim, eğitim eksenini üzerinde tam ters dönmüştür. Yani artık sol partiler yüksek eğitim düzeyindeki seçmenden, sağ partiler ise düşük eğitim seviyesindeki seçmenden oy almaktadır. Yani makalenin adı bir nevi “Entelektüel Sola Karşı Tüccar Sağ” diyebiliriz.

Makaleye dahil edilmese de bu bulguları derhâl Türkiye’ye de uygulamak mümkün.

Türkiye’de 27 yıllık CHP iktidarının değişmesine vesile olan, bugünkü politik pusulada merkez sağ tandansa oturduğumuz Demokrat Parti’nin kalesi niteliğindeki kentler daima eğitim seviyesinin ve tüccarlık bağlarının yüksek olduğu kentlerdi. Parti’nin en gerilediği seçim olan 1957 seçimlerinde dahi İzmir, İstanbul, Bursa, Antalya gibi eğitim düzeyi görece yüksek illerde çoğunluğu kaptırmamıştı.

Bu saydığımız kentler, tıpkı Piketty'nin makalesinde de belirtildiği gibi, yüksek eğitim düzeyindeki seçmenlerin sol&sosyal demokrat partilere yönelmesine en güzel örneklerden. Özellikle son yirmi yılda bu kentler, politik pusulada sosyal demokrat konumdaki CHP'ye ciddi oranda destek veriyor.

Sınıflara ne oldu?

Seçmen gruplarını birbirlerinden ayıran çeşitli sosyoekonomik faktörleri sayarken sınıfları kasten işin içine katmadım, zira yazının belkemiğini de buradaki amacım oluşturuyor.

Birçok sonuç barındıran bu makalenin pek çarpıcı bir diğer bulgusu da şu: Artık Batı'da seçmen grupları, buldukları sınıf yapısına dayanarak oy vermiyorlar. Sınıf temelli oy verme motivasyonu ciddi anlamda gerilemiş. Yani artık bir fabrika işçisi, oy tercihini yaparken işçi sınıfından olduğunu hatırlamıyor bile. Zira 20. Yüzyılın ortalarında fabrika işçilerinin sektördeki oranları epey yüksekken, sanayi sektörünün pastadaki payının azalmasıyla birlikte bu oran azaldı. Sanayiden boşalan alanı ise, çalışanlarının eğitim düzeyinin daha yüksek olduğu hizmet sektörünün aldığı söylenebilir. Sektörlerdeki bu dönüşüm, sınıf temelli oy verme motivasyonunun da dönüşüme uğramasını açıklayabilir.

Yine de sınıfların rolü sıfırlanmış değil, zira yazarların bulgularına göre eğitim düzeyi düşük, yaşlı kesim içinde hâlen sola eğilim mevcut. Özellikle İrlanda gibi sanayileşme serüvenine geç başlayan yahut Finlandiya gibi geçmişte sınıf temelli bir politik atmosfer barındıran ülkelerde hâlen sınıf temelli oy verme dinamiği etkin. Fakat sınıf kimliğinin oy tercihlerindeki belirleyici niteliğini kaybettiğini söyleyebiliriz.

Yeni nesil partiler: Yeşiller ve Göçmen Karşıtları

Yazarların 21 Batı demokrasisinde gözlemledikleri bu dönüşümü hızlandıran bir diğer etken, yukarıda da bahsettiğimiz yeşiller ve göçmen karşıtı partilerin solda ve sağda yarattıkları alternatiflerdir. Bulgulara göre eğitim seviyesi ve politik tercih arasında en büyük fark olan üç ülkeden ikisi, İsviçre ve Hollanda'da, göçmen karşıtı partiler ve yeşillerin siyasi arenada boy göstermesi, eğitim düzeyine dayalı bu farkı derinleştirmiş. Yüksek eğitim düzeyindeki seçmenler, iklim krizinin gündeme gelmesiyle beraber yeşillere destek vermeye başlamış. Göçmen karşıtı partiler ise desteklerini ağırlıklı olarak eğitim seviyesi daha düşük olan seçmen grubundan alıyorlar.

1945'ten 2020'lere geline 75 yıllık sürede sosyalist-sosyal demokrat partiler, Batı demokrasilerindeki ortalama %40 olan oylarını %34'lere düşürmüşler. Soldaki bu açık, yeşil partilerce kapatılmış. 1940'larda %7 civarında oy alan komünist partilerin ise bugün, tıpkı Türkiye'de de olduğu gibi, siyasi arenada kendisine yer bulamadığını görüyoruz.

1970'lerin sonuna doğru siyasi arenaya adım atan ve o günden beri ivmeli artışını koruyan göçmen karşıtı partiler bugün %11'lik bir ortalama ulaşılmış durumda.

Yeşillere destek veren ile göçmen karşıtı partilere destek veren seçmen grupları arasında gelir düzeyi açısından fark görülüyor fakat ciddi anlamda eğitim düzeyi farkı var. Toplumun en yüksek eğitim düzeyine sahip %10'luk kesiminde önemli bir miktarda yeşil partilere destek varken göçmen karşıtı partilere temayül düşük seviyede.

Gelirin rolü

Eğitim seviyesiyle birlikte gelir düzeyi, seçmenlerin sosyoekonomik özellikleri arasında en önemli faktörlerden biri. Yukarıda anlattığımızın tam aksine, eğitimde görülen tersine döndürücü etkiye

karşın gelir düzeyi yüksek olan seçmen önceden de şimdi de sağ partilere oy vermeye devam ediyor. Tabii bunda sol partilerin yeniden dağıtımçı politikalarının etkisini görmek zor değil. Fakat gelir düzeyi ile oy tercihleri arasında, yıllardır gözle görülür bir değişimin olmaması da ilginç bir bulgu.

Peki ya sebepler?

Makale bu dönüşümlerin sebeplerini açıklamak amacı gütmese de ortaya çeşitli ihtimalleri de koyuyor.

Sosyokültürel sorunların politik atmosferdeki ağırlığını artırması bunlardan biri. Sol partilerin sağa nazaran daha ilerlemeci (progressive) politikaları benimsemesi de yüksek eğitim seviyesindeki seçmenin oyunu kazanmakta önemli bir etmen.

Bir diğer önemli husus da yarım asrı aşan bir süredir seçmenlerin dinî inancında yaşanan değişimler. Sekülerleşmenin de etkisiyle Batı'da dinî inancı olmayan seçmenin oranı artış gösterdi. Bu seçmenin sol partilere daha yakın olduğunu -hatta en azından sağ partilere pek de yakın olmadığını- biliyoruz. Toplumun kalan kesimine oranla daha inançsız olma eğilimindeki eğitimli seçmenin sol partilere olan bu yönelimi, sol seçmen kitlesinin eğitim düzeyindeki artışın sebeplerinden biri olabilir.

[1] Brahmin Left Versus Merchant Right: Changing Political Cleavages In 21 Western Democracies, 1948-2020

The Quarterly Journal of Economics (2022), 1-48. <https://doi.org/10.1093/qje/qjab036>.